

FÁZSI LÁSZLÓ

Bűnjelkezelésünk anomáliái a bíróság szemszögéből

A büntetőeljárás lényege a bűncselekmények felderítése és elkövetőjük felelősségre vonása. Ennek legmegnyugtatóbb végeredménye alapvetően azáltal érhető el, ha az elkövető bűnösségének kimondása objektív adatokon alapul, ez pedig – ilyenek létezése esetén – a tárgyi bizonyítási eszközök megszerzésével történik. Ezért a bűncselekmény következtében létrejövő vagy az elkövetője személyéhez vezető nyomokat hordozó tárgyak felkutatása és megőrzése a nyomozás legalapvetőbb feladatai közé tartozik, különösen a XXI. század kriminalisztikai lehetőségeinek tükrében. Ebből következően a *bűnjelkezelés* nem marginális, hanem *kardinális kérdés* a büntetőeljárásnak. Bűnjelkezelésünk jelenlegi rendszerének anomáliái azonban nem ezt tükrözik, amire tekintettel e nem túl izgalmasnak tűnő kérdés is figyelmet érdemelhet, hiszen csak az első lépése a bűnjel lefoglalása.

Alapvetés

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 151–153. §-ában szabályozott lefoglalás az egyik leggyakrabban alkalmazott kényszerintézkedés. Ennek oka *a)* az alkalmazhatóság bűncselekményi specifikációjának hiánya; *b)* az elrendelhetőség többféle célja. Lefoglalás elrendelésére ugyanis *a)* a bizonyítás; vagy *b)* az elkobzás vagy vagyonekobzás biztosítása céljából kerülhet sor. Az előbbi az eljárás eredményességét, míg az utóbbi az eljárás eredményeként elrendelt speciális büntetőjogi szankció végrehajthatóságát hivatott szavatolni. Ebből következően a *lefoglalás* tradicionálisan a *büntetőeljárás egyik legjelentősebb kényszerintézkedése*, és nyilván a jövőben is az marad.

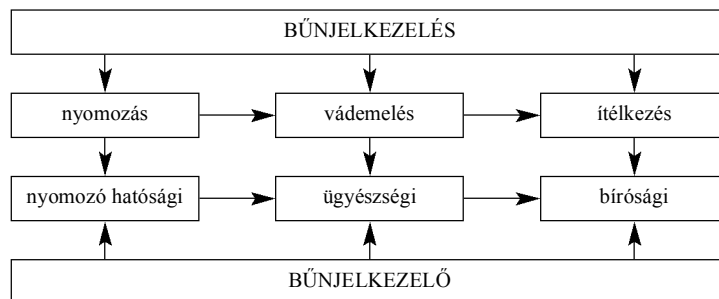
A lefoglalás alkalmazásának azonban nemcsak önmagában véve, vagyis a büntetőeljárás eredményessége, hanem az eljárást lefolytató hatóságok/bíróságok részéről a kényszerintézkedés végrehajtásához biztosítandó logisztikai háttér megteremtése szempontjából is jelentősége van. A lefoglalt dolgokat ugyanis kezelni kell, aminek a megoldása a konkrét ügyben részt vevők számára garanciális, a hatósági/bírósági szervezet szempontjából viszont logisz-

tikai és költségvetési kérdés, amelynek jelentőségét felértékeli az a körülmény, hogy a bűnjelkezelés során a hatályos szabályozás mellett a bűnjelek *a) szállítása; b) nyilvántartása; c) tárolása; és d) értékesítése* egyaránt a folyamat neuralgikus pontjának tekinthető.

A bűnjelkezelés rendszere

A bűnjelkezelés hatályos rendszerét – a Be. 604. § (2) bekezdésének *j)* pontján alapulóan – a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól szóló 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet (Bjr.) szabályozza. A bűnjelkezelés lényege a lefoglalt dolgok biztonságos megőrzése, ami fő szabályként a bűnjelkezelő feladatköre. A bűnjelkezelést a Bjr. 5. §-a szerint jelenleg a nyomozóhatóság, valamint az ügyészség és a bíróság végzi, illetve végezheti. A hatályos szabályozás a büntetőeljárás stádiumait követi. A Bjr. 8. §-ának (1) bekezdése szerint ugyanis a bűnjelet – a (2) bekezdés kivételével – az eljárás adott szakaszának megfelelő hatóság/bíróság kezeli (őrzi), és megelőlegezi az ezzel kapcsolatos költségeket (*1. számú ábra*).

1. számú ábra
A bűnjelkezelés sémája

A hatályos szabályozás tehát azt a hagyományos elvet követi, amely szerint: *„A lefoglalt dolgok feletti rendelkezési jog mindig azt a hatóságot illeti, amely előtt az eljárás folyik, ezért, ha a nyomozást a rendőrség befejezte, az iratokkal együtt a lefoglalt dolgokat (bűnjeleket) is át kell adnia az ügyésznek, illetve a bíróságnak.”*¹ Ez az elgondolás a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tör-

¹ Jászai Jenő (szerk.): A büntetőeljárás kommentárja. KJK, Budapest, 1967, 613. o.

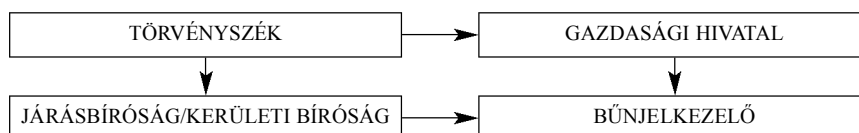
vényerejű rendelet hatálya idején vélhetően megfelelt a kor követelményeinek egészen a Be. hatálybalépéséig, amely – legalábbis elvileg – nyilvánvalóvá tette azt, hogy *a nyomozás célja nem a bizonyítás, hanem a vádemelés kérdésében való ügyészi állásfoglalás megalapozása a bizonyítási eszközök összegyűjtése révén, ami a meglehetősen óvatosan megfogalmazott rendelkezéseiből is kiolvasható (lenne).*

A Be. 28. §-ának (3) bekezdése szerint ugyanis az ügyész a vádemelés feltételeinek megállapítása céljából nyomozást végeztet, vagy maga nyomoz. A Be. 4. §-ának (1) bekezdése pedig alapvető rendelkezésként írja elő azt, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli. E rendelkezések összevetése mellett tehát nem nehéz belátni, hogy a Be. rendszerében nem a nyomozó hatóságnak, hanem az ügyésznek van bizonyítási kötelezettsége.

A törvényrontó gyakorlat ténye azonban semmiképpen nem befolyásolhatja a jelenlegi jogi helyzet megítélését abban, hogy a bűnjelek bírósági szervezeten belüli kezelése ellentétben áll a Be. 1. §-ában megfogalmazott funkciómegosztás elvével. Ehhez képest a bírósági szervezeten belül a járásbírószékeken és a törvényszékeken még ma is szükségképpen egyfajta *járuelkos igazságszolgáltatási tevékenységként* folyik a bűnjelkezelés (2. számú ábra). Ennek a rendszernek a fenntartása nem csekély terhet jelent a bírósági szervezet számára, miután a 2014. első félévi állapotok szerint összesen 119 bírósági dolgozó látott el bűnjelkezeléssel kapcsolatos feladatokat, részben osztott munkakörben.

2. számú ábra

A bírósági bűnjelkezelés sémája

A tárolással összefüggő költségekkel együtt a bírósági bűnjelkezelés jelenlegi rendszerének fenntartása tehát éves szinten több száz milliós kiadást jelent a bírósági szervezet számára, amellett hogy közismertek a hatályos szabályozásból következő kockázatok.

A bűnjelkezelés problémái

Ma már nyilvánvaló az, hogy a múlt század jogi kultúrájának megfelelően kialakult tradicionális *bűnjelkezelési rendszer alapjaiban átgondolásra szorul,*

ennek az indokoltsága egyébként azzal is alátámasztható, hogy az ügyészi szerveknél gyakorlatilag semmilyen bűnjelkezeltési tevékenység nem folyik, vagyis valójában már ma sem érvényesül maradéktalanul az a már idézett elv, hogy a büntetőeljárás adott szakaszában éppen eljáró szerv kezeli a lefoglalt dolgokat.

Megjegyzendő, hogy a bűnjeleknek az ügyészség részére történő átadása nem is lenne indokolt, amivel kapcsolatban egyetérthetünk *Palásti Márta* és *Ibolya Tibor* álláspontjával, amely szerint: „*Azt már csak mint egzotikus érdekességet jegyezzük meg, hogy a rendelet, szerencsére csak elvi szinten a bűnjelkezeltést, mint ügyészségi feladatot predesztinálja az eljárás vádemelési szakaszában. A rendelet szerint az ügyészségeken bűnjelkamrárt kell kijelölni és meg kell bízni egy bűnjelkezeltőt is. A jogszabály megalkotója azonban számot vetve a reális lehetőségekkel, a rendelet 8. §-ának (2) bekezdésében úgy rendelkezett, hogy az ügyész erre vonatkozó döntése alapján a bűnjelet a nyomozóhatóság kezeli, őrzi.*”² A bűnjelkezeltés jelenlegi gyakorlata tehát nem emiatt kifogásolható, hanem azért, mert a bűnjeleknek a bíróság részére történő átadásának indokoltsága sem támasztható alá ésszerű érvekkel. Mindemellett az is megállapítható, hogy a bűnjelek bíróság részére történő átadása sem valósul meg maradéktalanul a gyakorlatban. A bűnjelkezeltés jelenlegi rendszerének kockázatai tehát nyilvánvalóan megállapíthatók, amelyeknek a lényege is egyszerűen átlátható (3. számú ábra).

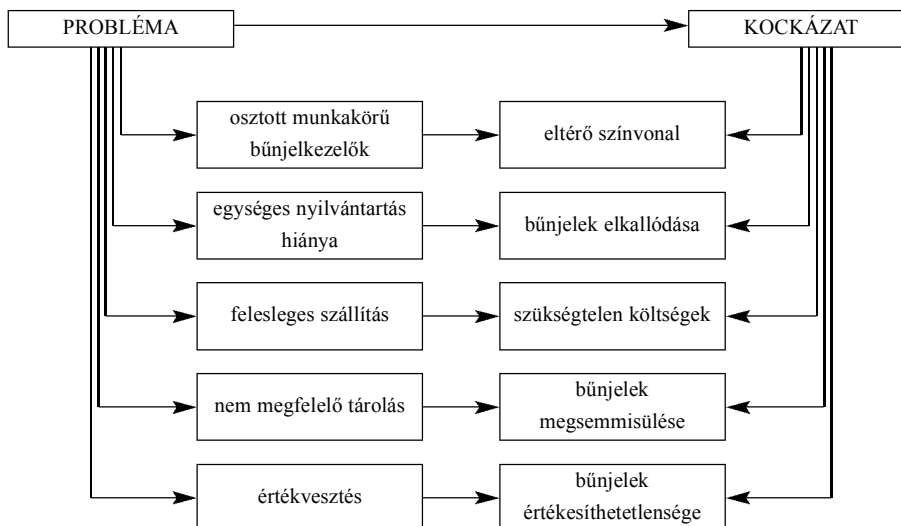
A jelenlegi bűnjelkezeltés kockázatára mutat rá a következő konkrét eset is: „*Az ügyben nyomozást folytató Ügyészségi Nyomozó Hivatal [...] a 2005. október 25-én kelt határozatával az Sz. J. és társai ellen indult üggyel elkülönítette a csalás miatti büntetőügyet, és elrendelte a vonatkozó iratoknak a bűnjelekkel együtt a Nemzeti Nyomozó Iroda Pénzügyi Nyomozó Főosztály Közép-magyarországi régióhoz történő megküldését. Itt az iratokat és a bűnjeleket 2005. november 4-én iktatószám nélkül bevételezték a bűnjelnyilvántartó könyvbe. Ez után 2007. január 16-ig semmilyen intézkedés nem történt, amikor a kartondobozban levő iratokat átadták a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokságának (VPOP), ez azonban csak 2007 nyarán hozott előrelépést az ügyben, amikor a VPOP Közép-magyarországi Hivatalának bűnjelkezeltője rovacsnót tartott. Ennek során előkerültek a 2006. január 3-ig meghosszabbított nyomozás iratai.*”³

² Palásti Márta – Ibolya Tibor: A puding próbája... 9. o. Forrás: ibolyatibor.atw.hu/sajat/2.pdf

³ Fázsi László: A jogászkodás csapdájában. Belügyi Szemle, 2014/9., 141–142. o.

3. számú ábra

A bűnjelkezelés jelenlegi rendszerének problémái és kockázatai

A bűnjelkezelés racionalizálásának kilátásai

Magyarország kormánya 2015. február 11-én elfogadta az új büntetőeljárási törvény koncepcióját, amelynek 11. pontja szerint olyan szabályozást kell kialakítani, amely hatékonyabban elősegíti a bűncselekményekből származó vagyon felderítését és biztosítását. Ennek megvalósulása érdekében a koncepcionális cél indokolása szerint „nem megkerülhető a lefoglalt, illetve zár alá vett vagyontömeg kezelésének részben büntetőeljárási jogi, részben más jogágakhoz tartozó szabályozást érintő kérdése. Szorosan kapcsolódik a büntetőeljárási joghoz a kérdés annyiban, hogy a szóban forgó vagyonelemeket büntetőeljárársban foglalják le, veszik zár alá. Azonban túlmutat a büntetőeljáráson annyiban, hogy ez már vagyonkezelési, szervezeti, logisztikai kérdés. Nem odázható el tehát annak a felvetésnek a vizsgálata, hogy mennyiben feladata a nyomozó hatóságnak, ügyésznek vagy a bíróságnak a lefoglalt vagyon kezelése, hasznosítása, visszafordítása a legális gazdaságba. Meg kell találni tehát azt az optimális közigazgatási szervezeti megoldást, amelyik ezt a feladatot hatékonyan el tudja látni.”⁴

Ez a megoldás pedig értelemszerűen csak az egységes bűnjelkezelő szervezet létrehozása lehet, amely költséghatékony működés mellett megteremt-

⁴ Az új büntetőeljárási törvény szabályozásának elvei. 26–27. o.

heti *a)* a törvényes bizonyítás feltételeit; *b)* a bűnjelek egységes elektronizált nyilvántartását; *c)* a bizonyítási eszközök biztonságos megőrzését; és *d)* a lefoglalt dolgok hatékony értékesítését.

A továbblépés lehetősége

Az új büntetőeljárás törvény⁵ elfogadásáig azonban még sok víz lefolyik a Dunán, és sok millió forint elfolyhat a *felesleges bűnjelkezelés* következtében, ha addig semmilyen lépés nem történik a bűnjelkezelés jelenlegi rendszerének további racionalizálása érdekében. Ennek legnagyobb haszonnal kecsegtető lehetőségét a Be. módosítása jelenthetné a következők miatt.

A Be. 155. §-a előírja a lefoglalás megszüntetését, ha arra az eljárás érdekében már nincs szükség. A lefoglalás megszüntetése után pedig lehetőség van megsemmisítés elrendelésére, ha a lefoglalt dolog értéktelen, és arra senki nem tart igényt. A Be. 156. §-a meghatározott esetekben a lefoglalt dolog előzetes értékesítését és elkobzását is lehetővé teszi.

A hatályos szabályozás lényegében megfelel az 1896. évi XXXIII. törvénnyel elfogadott *bűnvádi perrendtartás* (Bp.) 187. §-ában foglalt rendelkezéseknek, amelyek szerint:

„187. § További eljáráshoz nem szükséges tárgyak, a mennyiben más nem tart rájuk igényt, visszaadandók annak, a kinek birtokából lefoglaltattak: illetőleg az átvételre jogosított egyén elvitelökre, záros határidő kitűzése mellett, végzéssel, vagy ha tartózkodási helye ismeretlen, hirdetmény útján felszólítandó. Ha a záros határidő alatt a jogosult a visszaadandó tárgyat nem viszi el, ez birói árverésen eladható és befolyt vételára letétileg kezelendő.

A romlás veszélyének kitett vagy csak költség mellett fenntartható tárgyak szükség esetében azonnal eladhatók, de áruknak letétbe helyezéséről az átvételre jogosított haladék nélkül értesítendő.

A visszaadás tárgyában a vizsgálóbíró, esetleg a vádtanács vagy az ítélőbiróság; a tulajdon iránti igények felett az ítélőbiróság határoz.

A vizsgálóbíró végzése ellen közbevetett felfolyamodásnak felfüggesztő hatása van.

⁵ Szeretném remélni, hogy ennek elnevezése a büntetőeljárás adekvát megjelenítése érdekében végre ismét a bűnvádi eljárásról szóló törvényre módosulhat.

*Olyan igények, melyek rövid uton meg nem állapíthatók, a polgári bírósághoz utasítandó. Ennek határozataig a lefoglalt tárgyak birói őrizet alatt maradnak.*⁶

Az ma már nem ellenőrizhető, hogy az idézett rendelkezések a Bp. alkalmazásának gyakorlatában mennyiben érvényesültek. Azt viszont tapasztalhatjuk, hogy napjainkban a Be. lényegileg azonos előírásai nem kellő hatékonysággal érvényesülnek a gyakorlatban. Ezen a helyzeten kíván változtatni a következő javaslat azáltal, hogy előírja a lefoglalás indokoltságának kötelező megvizsgálását a tárgyalás előkészítése során, ami nem jelent többletterhet a bíró számára, mivel a tárgyaláson lefolytatandó bizonyítás előkészítéséhez egyébként is tisztában kell lennie a lefoglalt bűnjelek körével és azok bizonyító jelentőségével. Ugyanakkor a tárgyalás előkészítésére vonatkozó hatályos szabályozás javasolt kiegészítése esetén a bírói munka vizsgálata, illetve értékelése során figyelembe vehetővé válik az is, hogy a bíró megtette-e a lefoglalt dolgokkal kapcsolatban szükséges intézkedéseket. Ez pedig további differenciálást tesz lehetővé a bírói munka értékelésekor.

Javaslat:

A Be. XII. fejezete kiegészül a következőkkel:

Határozat a bűnjelekről

269/A § (1) A bíróság megvizsgálja, hogy eljárása érdekében szükséges-e a nyomozás során lefoglalt dolgok lefoglalásának változatlanul hagyása.

(2) A lefoglalás változatlanul hagyásának indokolatlansága esetén a bíróság rendelkezik a lefoglalás megszüntetése, illetőleg a lefoglalt dolog előzetes értékesítése vagy elkobzása (156. §), illetőleg megsemmisítése [155. § (8) bek.] iránt.

Javaslat:

A Be. 275. §-ának (1) bekezdése a következők szerint módosul:

(1) A tárgyalás előkészítésének befejezése, vagy a tárgyalás kitűzése után – ha szükséges – a 267. és a 269. §-ban szabályozott kérdésekben a bíróság tanácsülésen, a 264., 265., 266., 268., 269/A, 270., 270/A és 271. §-ban szabályozott kérdésekben a tanács elnöke vagy – ha e törvény lehetővé teszi – bírósági titkár határoz.⁷

⁶ Magyar Törvénytár 1896. évi törvénycikkek. Franklin-Társulat, Budapest, 1897, 173. o.

⁷ A jelzett irányú továbblépés indokoltságát jelzi, hogy az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve szerint: „A büntetőeljárás során lefoglalt, visszaszolgáltatható vagyontárgyakat a lehető leghamarabb vissza kell szolgáltatni a bűncselekmény áldozatának...”, ha ennek nincs akadálya. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2012.11.14., 315/62. (48).

A bűnjelkezelés perspektívája

A jelen helyzet szerint a bűnjelkezelés anomáliái és perspektívája egyaránt látható, amiből következően a kérdés ésszerű megoldása ma már remélhetőleg senkinek semmilyen dilemmát nem okoz, s belátható időn belül megvalósul az *egységes bűnjelkezelés* rendszere, amelynek megteremtése minden jogalkalmazó által üdvözlendő lépése lenne jogalkotásunknak. Különösen akkor, ha a jogalkotó képes lenne kiküszöbölni a tárgyi bizonyítási eszköz–bűnjel–lefoglalt dolog fogalmi bizonytalanságából következő dilemmákat is, amivel az a képtelen helyzet is elkerülhető lenne, hogy a nyomozó hatóság saját magától foglalja le az általa generált tárgyi bizonyítási eszközt, ami amúgy nem tekinthető bűnjelnek.